

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 8 (1107) 20 ЛЮТАГА 2013 г.

21 лютага - Міжнародны дзень роднай мовы У 2013 годзе ў Беларусі па-беларуску навучающа 16% школьнікаў і 0,2% студэнтаў

Белстат апублікаваў звесткі на складе колькасці грамадзян, якія сёлета навучающа па-беларуску.

У беларускамоўных садках налічваецца каля 45 тысяч дзяцей (11,4%), у садках з рускай і беларускай мовамі - каля 15 тысяч дзяцей (3,8%).

У школах беларускамоўных вучняў больш - 151 тысяча чалавек (16,4%).

Ва ўстановах сярэдняй спецыяльнай адукацыі "бела-

рускамоўных" 1400 навучэнцаў (0,9%), "дзвюхмоўных" - каля 22 тысяч (14,6%).

Агульная колькасць беларускамоўных навучэнцаў у садках, школах, ПТВ, універсітэтах - каля 200 тысяч чалавек.

Нарэшце, ва ўстановах вышэйшай адукацыі па-беларуску навучающа каля 700 чалавек (0,2%), на дзвюх мовах - каля 160 тысяч студэнтаў (37,4%).

Дарэчы, на Гарадзенскім працујуць адзінпольскамоўны (17 чалавек) і адзінлітоўскамоўны (13 чалавек) садок. Апроч таго, ёсць трохпольскія школы і адна літоўская. У іх агульна навучающа больш за 700 чалавек. Апроч таго, у іншых школах польскую мову вывучаюць 4 тысячи чалавек, іўрыт - 358 чалавек, літоўскую - 155 чалавек.

Паводле СМИ.

Дзень беларускай Вікіпедыі

напісаў у польскую Вікіпедию больш за тысячу артыкулаў пра Беларусь.

Суарганізатар імпрэзы - суполка "Беларуская нацыянальная памяць", якая раней ладзіла пераважна імпрэзы, звязаныя з беларускай гісторыяй, гэтым разам абраала зусім іншы фармат, кажа яе лідар Анатоль Міхнавец:

- Гэта незвычайна для нас, але мы шукаем розныя шляхі, каб прыцягнуць моладзь да беларускай гісторыі. Восені ўзнікла ідэя наладзіць вось такую акцыю, бо беларуская Вікіпедыя ў параўнанні з іншымі не надта папулярная ды быагатая.

Адміністратор поль-

скай Вікіпедыі Марэк Стальмасік гаворыць:

- Наша мэта - падтрымліваць усе ініцыятывы, звязаныя з Вікіпедый. Мы дапамагаем у нашай краіне, прыкладам, каушубскай ці сілезскай Вікіпедыі. А беларуская супольнасць у Польшчы даволі вялікая, і таму гэта мы таксама спрабуем падтрымаць.

Адмыслова да імпрэзы мастак з Падлесся Дарыюш Вашчынскі стварыў лагатып з выявамі беларускай Пагоні, польскага Арла ды матэматычнай формулы, што разам мае сімвалізацію польска-беларускага супрацоўніцтва.

*Паводле
Радыё Свабода.*

22 лютага
у межах кампаніі "Будзьма" адбудзеца
вечарына да

120-годдзя Максіма Гарэцкага
з удзелам акадэміка Радзіма Гарэцкага
Імпрэза праводзіцца на сядзібе ТБМ
па вул. Румянцева, 13.
Пачатак - 18. 00 гадзін.

ISSN 2073-7033

110 гадоў з дня нараджэння Вінцэнта Жук-Грышкевіча

Вінцэнт Жук-Грышкевіч (10 лютага 1903, в. Будслаў, цяпер Мядзельскі раён - 14 лютага 1989, Бэріе (Barrie), Канада) - беларускі грамадскі палітычны дзеяч, настаўнік.

Вучыўся ў Будслаўскай беларускай гімназіі да яе ліквідацыі, пасля ў Віленскай беларускай гімназіі, якую скончыў у 1922 годзе. Вышэйшую адукацыю атрымаў у Пражскім універсітэце (1926). У 1927-1939 быў настаўнікам Віленскай беларускай гімназіі. Прымаў актыўны ўдзел у грамадска-нацыянальным жыцці. У канцы верасня 1939 быў арыштаваны савецкімі ўладамі, зняволены ў лагерах. У 1942 як польскі грамадзянін быў вызвалены, ваяваў у арміі генерала Ўладзіслава Андэрса. З гэтага войскам, якое было ў складзе восьмай Брытанскай Арміі, ён быў у Іраку, Палестыне, Егіпце, а пасля ў Італіі.

Браў удзел у бітве пад Монтэ-Касіна. Пасля вайны, у 1946 г. арганізаваў у Лондане першую на эміграцыі паваенную беларускую арганізацыю - Зуртаванне беларусаў у Вялікай Брытаніі, быў ягоным першим старшынём. У гэтых гадах ён быў таксама рэдактарам часопісаў "На шляху" і "Беларус на чужыні". З 1950 жыў у Канадзе, актыўна ўдзельнічаў у нацыянальным руху. 14 верасня 1953 ажаніўся з беларускай дзяячкай Раісай з Жукоўскіх.

У 1954 г. накіраваўся ў Нямеччыну для арганізацыі і вядзення беларускай секцыі радыё "Вызваленне" (зараз "Свабода") у Мюнхене. Тады беларускія радыёперадачы пайшли ў Беларусь. Кіраўніком беларускай секцыі радыё "Вызваленне" В. Жук-Грышкевіч быў да 1956 г., калі вярнуўся назад у Таронта. У Канадзе зноў поўнасцю ўключыўся ў

беларускую грамадскую жыццё. У 1966 г. арганізуе Каардынацыйны камітэт беларусаў Канады, у 1967 - Беларускі інстытут навук і мастацтваў у Канадзе і з'яўляецца першим старшынём абедзюючага арганізацыі. Быў прэзідэнтам Рады БНР (1971-1982). Пахаваны на беларускіх могілках Нью-Брансвік у штаце Нью-Джэрсі ў ЗША.

Вікіпедыя.

беларускую грамадскую жыццё. У 1966 г. арганізуе Каардынацыйны камітэт беларусаў Канады, у 1967 - Беларускі інстытут навук і мастацтваў у Канадзе і з'яўляецца першим старшынём абедзюючага арганізацыі. Быў прэзідэнтам Рады БНР (1971-1982). Пахаваны на беларускіх могілках Нью-Брансвік у штаце Нью-Джэрсі ў ЗША.

Вікіпедыя.

70 гадоў з дня нараджэння Міхася Тычыны

туры і мовы НАН Беларусі, загадчыкам аддзела тэорыі літаратурнай. З 1994 года выкладае літаратуру ў Беларускім гуманітарным ліцэі.

ЭВАЛЮЦЫЯ ДАСЛЕДЧАГА МЫСЛЕННЯ (санет)

Mihailo Aleksandrovich Tichyin
з нагоды 70-гадовага юбілею

Прайшлі вучнёўства юныя гады і вехі,
Вяла Вас праага ведаў наталення.
Вы бачылі ментальную адметнасць
І эвалюцыю мастацкага мыслення,
ліцэі.

І карані фальклору ў кроне нашай прозы,
І цуд самаарганізацыі сістэмы,
Хаосу - космасу ўзаемасувязь, проста
Адолелі Вы найскладанейшыя тэмы!

Так, мы живём у пераходную эпоху!
Між аўтараў - філосафы і скамарохи,-
Малое чалавечы твар літаратурата.

Дажынкі сведчыць пра ўраджаю каласістасць!
Пад знакам Вашае даследчae культуры
Філалагічны Храм стаў непахісні!

12.02.2013

*(Татцяна Барысюк
ад імя аддзела ўзаемасувязей літаратур.)*

беларускай літаратуры для базавай і сярэдняй школы.

Доктар філалагічных навук. Сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў (з 1976). Сябара Беларускага ПЭН-цэнтра (з 1989).

Вікіпедыя.

Міхась Аляксандравіч Тычына (нар. 10 лютага 1943 г., пас. Ленінскі, Алданскі раён, Якуція) - беларускі літаратуразнаўца, пісьменнік.

Народзіўся ў сям'і ссыльнага селяніна. У 1947 годзе разам з бацькамі пераехаў на іх радзіму, у вёску Завалочыцы Глускага раёна. Закончыў філалагічны факультэт Берасцейскага педагогічнага інстытута (1964). Кароткі час працаваў настаўнікам на Піншчыне. Служыў у Савецкай Арміі (1964-1965). Закончыў аспірантуру пры Інстытуце літаратур пра беларускую мову шраг праців твораў Алеся Адамовіча. Адзін з аўтараў падручнікаў і навучальних дапаможнікаў па

Давайце гандляваць па-беларуску

Грамадскае аб'яднанне
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
 220034, г. Мінск вул. Румянцева, 13, тэл. 284-85-11, раздліковы рахунак
 № 3015741233011 у аддз. № 539 ААТ "Белівестбанк", г. Мінск, код 739

14 студзеня 2013 г. № 4

Сп. В.С. Чэканаву,
 Міністру гандлю Рэспублікі Беларусь
 вул. Кірава, 8, корп. 1,
 220030, г. Мінск

Паважаны Валяннін Сяргеевіч!

3 студзеня 2013 г. намі быў атрыманы адказ з Вашага міністэрства на наш зварот № 97 ад 12 снежня 2012 г. у Адміністрацыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, які тычыўся абавязковага выкарыстання англійскай мовы аб'ектамі прыдарожнага сэрвісу.

У сваім адказе (ад 28.12.2012 за № 02-06/192к) Ваш намеснік сп. І. У. Наркевіч паведаміў нам наступнае: устанавіць абавязковасць для выканання суб'ектамі гаспадарання патрабаванне да наяўнасці ў аб'ектах грамадскага харчавання меню на замежнай мове можна, і для гэтага дастатковы нарматывынага акта Мінгандлю, у той час як такое ж патрабаванне ў адносінах да беларускай мовы нібыта пачягне парушэнне канстытуцыйнай нормы або яе дзяржаўнасці.

Мы вымушаны канстатаваць, што выснова Мінгандлю пазабуйлена юрыдычных падстаў. Устанаўленне патрабавання аб наяўнасці ў аб'ектах грамадскага харчавання меню на беларускай мове ніякім чынам не можа парушыць канстытуцыйную норму або дзяржаўнасці беларускай мовы, а наадварот спрыяе яе ўмацаванню.

Тым больш, што ў сваіх дзеянасці Ваша міністэрства абавязана кіравацца таксама Законам Рэспублікі Беларусь "Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь", у адпаведнасці з часткай другой арт.2 якога Рэспубліка Беларусь забяспечвае ўсебаковае развіццё і функцыянаванне беларускай і рускай мову ва ўсіх сферах грамадскага жыцця.

Устанаўленне абавязковасці меню на замежнай мове без адначасовай наяўнасці яго ў аб'ектах грамадскага харчавання на беларускай мове прадстаўляе неабгрунтаваную перавагу замежнай мове, чым парушае моўны баланс.

У адным са сваіх раашэнняў Канстытуцыйны Суд Рэспублікі Беларусь звяртаў увагу на тое, што пры фармальна-юрыдычным раўнапрай беларускай і рускай мове ў нашай краіне на практицы баланс іх выкарыстання не вытрымліваецца, маючы прыклады пераважнага выкарыстання рускай мовы (раашэнне ад 4 снежня 2003 г. № П-91/2003 "Аб выкарыстанні беларускай і рускай мове ў сферах абслугоўвання, абароту банкаўскіх пластыковых картак і ў сістэме дзяржаўнага асанцыяльнага страхавання"), і такая ситуация, на думку Канстытуцыйнага Суда, патрабуе змены з мэтай забеспеччэння фактычнай роўнасці дзяржаўных моў.

Пакуль што пазіцыя Вашага намесніка не толькі не спрыяе балансу ў фактычным выкарыстанні дзяржаўных моў, але стварае перакос на карысць замежнай мовы, якая не з'яўляецца дзяржаўнай у Рэспубліцы Беларусь.

Таму з улікам вышэйпададзенага, звяртаемся да Вас з прапановай, каб патрабаванне аб наяўнасці ў аб'ектах грамадскага харчавання меню на замежнай мове адбываўся пры ўмове яго абавязковасці наяўнасці на дзяржаўнай беларускай мове.

З павагай,
 Старшыня ТБМ

МИНІСТРСТВО ГАНДЛЮ
РЕСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

вул. Кірава, 8, корп. 1, 220030, г. Мінск
 тел.: 327-61-21, тэл./факс: 327-24-80

ад 28.01.2013 № 02 - 10/14к

на _____ ад _____

Аб разгледжанні звароту

Паважаны Алег Трусаў!

Міністэрства гандлю Рэспублікі Беларусь, разгледзеўши Ваш паўторны зварот ад 14.01.2012 № 4 па пытанні абавязковай наяўнасці ў аб'ектах грамадскага харчавання меню на беларускай мове ў дадатак да ліста ад 28.12.2012 № 02-06/192к, паведамляе наступнае.

Патрабаванні, прад'яўленыя да аб'ектаў грамадскага харчавання розных тыпаў пра неабходнасць наяўнасці меню, надрукаванага на беларускай (рускай) мове і на адной замежнай мове, усталіваны пастановай Мінгандлю ад 4 каstryчніка 2010 г. № 26 (далей - Пастанова № 26), якая з'яўляецца нарматыўным прававым актам.

Парарадак падрыхтоўкі, афармлення, прыняцця (выдання), апублікавання, дзеяння, тлумачэння і сістэматyzація нарматыўных прававых актаў Рэспублікі Беларусь усталіваны Законам Рэспублікі Беларусь ад 10 студзеня 2000 г. "Пра нарматыўныя прававыя акты Рэспублікі Беларусь".

Прынятая (выдадзеная) нарматыўная прававыя акты міністэрстваў, іншых рэспубліканскіх органаў дзяржаўнага кіравання, Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь падлягаюць абавязковай юрыдычнай экспертызе, якая праводзіцца Міністэрствам юстыцыі Рэспублікі Беларусь.

Паводле Указу Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 11 жніўня 2003 г. № 359 "Пра меры па ўдасканаленні норматворчай дзейнасці" (далей - Указ) праект акту да занясення ў норматворчы орган (службовай асобе) падлягае ўзгадненню з зацікаўленымі дзяржаўнымі органамі (арганізацыямі), калі такое ўзгадненне з'яўляецца абавязковым у адпаведнасці з заканадаўствам, а таксама калі ў праекце акту ўтрымоўваюцца нарматыўныя прадпісанні і (пі) даручэнні, якія тычыцца іншых дзяржаўных органаў (арганізацый).

Проект акту ўносіцца ў норматворчы орган (службовай асобе), як правіла, пасля ўхілення ўзімкіх па ім рознаголоссі.

З улікам выкладзенага, лічым, што Ваша прапанова пра наяўнасць у аб'ектах грамадскага харчавання ў абавязковым парадку меню на беларускай мове, можа быць выканана ў выпадку ўнісення змяненняў у Канстытуцыю Рэспублікі Беларусь у частцы ўсталявання адной дзяржаўнай мовы - беларускай.

Разам з тым, Міністэрствам гандлю Рэспублікі Беларусь накіраваны ў адрас управління ў гандлю і паслуг аблвыканкамамаў і Мінгавыканкамамаў ліст з прапановай аб наяўнасці ў аб'ектах грамадскага харчавання меню на беларускай мове і просьбай аб яго давядзенні да суб'ектаў гаспадарання.

Дадаткова інфармуем, што апошнія змены і дадаткі занесены ў пастанову № 26 пастановай Міністэрства гандлю Рэспублікі Беларусь ад 3 жніўня 2012 г. № 22, якая ўступіла ў сілу з 07.12.2012 г.

Намеснік Міністра

В.Л. Драгун.

Адкрывальнік новай тэмы

На Случынне адзначылі 100-годдзе з дня нараджэння беларускага пісьменніка Антона Аleshki. Нагрыклад, супрацоўнікі раённай цэнтральнай бібліятэцы прападыўшы тарку, арганізавалі прагляд літаратурны і выставу твораў пісьменніка-земляка.

Антон Антонавіч Аleshka (1.02.1913 - 13.09.1971) нарадзіўся ў вёсцы Балотыцы Слуцкага раёна ў сялянскай сям'і. У сваёй аўтабіографіі ён пісаў: "Бацькі мае былі малаземельныя сяляне, жылі мы бедна і, каб хоць мець нейкую капелку, працаўцаў даводзілася з цімна да цімна... Чытаць я наўчуўся рана і з шасці гадоў пайшоў у школу. Вучыўся ахвотна і добра... Калі я скончыў пачатковую школу ў сваёй вёсцы, бацька адбёў мяне ў вёску Чапліцы вучыцца ў сямігоды. Пасля яе заканчэння падаў дакументы ў Слуцкі педагагічны каледж, дзе правучыўся два гады, і ў 1931 годзе быў накіраваны на працу ў міністэрства Асіповічкама раёна. Там выкладаў беларускую мову і літаратуру, а таксама рускую мову і літаратуру. Працаў я ў школе чатыры гады, кіраваў рознымі гурткамі... У гэтых ж час пачынаю пісаць пра жыццё і працу ў глухой палескай вёсцы маладога настаўніка. Помніца, што напісаць я калі дзясятак апавяданняў, але друкарка нікуды не пасылаў. Лічыў, што маслацкі ўзворэнь іх пакуль што не надта высокі. А першы мой твор, які з'явіўся ў друку ў 1932 годзе - было апавяданне "Песня восені"."

Працуочы настаўнікам, Антон Аleshka не забываў пра сваю мару - стаць лекарам. У 1935 годзе ён паступіў у Варонежскі медыцынскі інстытут. Праз год вучобы яго ў ліку студэнтаў-выдатнікаў накіравалі ў Ваенна-медыцынскую акадэмію імя С.М. Кірава, што знаходзілася ў Ленінградзе. "Вучобу ў акадэміі скончыў напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны ў 1941 годзе. Я ўжо быў накіраваны на Далёкі Усход, але неўзабаве вайна паламала ўсе планы. Апошні час перед вайной я жыў у Ленінградзе з сям'ёй - жонкай і маленёкім сынам. Адсюль, атрымаўшы званне ваенурача, трапляю ў дзеючую армію спачатку на Заходні, а потым на 3-ці Беларускі фронт... Доўгі час давялося служыць сярод авіятараў, у злучэнні, у якое ўваходзіў славуты авіяполк французскіх добраахвотнікаў "Нарманоў - Нёман".

А.А. Aleshka быў старшим лекарам 523-га авіяцыйнага зіншчыннага палка 303-й авіяцыйнай дывізіі. Хто падлічыць, колькі воінў атрымалі ад яго неабходную медыцынскую дапамогу, колькі жыцці выратаваў веенны лекар Aleshka! Я пісаў у сваім вершы "Ваенурач" лайрэдат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Валянцін Luksha,

"У строй байца паставіць -
 Плён бязгрэшных.
 Тут дар патрэбны,
 і не трэба слоў.
 Мог палкавы ўрач
 Антон Aleshka
 Пілота склеіць
 нават са шматкоў".

выявілася, што гэта на наш дазор наткнулася група фрыцаў.

18.X. Учора роўна ў 9.30 задрыжэла зямля. "Бог вайны" загаманіў. Пачалося наступленне.

27.X. Ліатаў з камандзірам у Бірштанах (цяпер Бірштанс у Літоўскай Рэспубліцы - А.Ж.). Палёт быў з малинкамі. Ура! Ура! Еду заўтра дамоў".

На фронце Антон Aleshka не пакідаў літаратурнай творчасці, хоць франтавы ўмовы наўрадці можна назваць спрыяльнымі для гэтага. "Але калі выпадала вольная хвіліна паміж баями, тады заўсёды стараўся прыстроіцца ў якім-небудзь чіхім месцы і пісаць. За гады вайны напісаў шматкаў апавесцей, але амаль усё гэта згубілася ў час вайны".

У біяграфіі Антона Aleshki было нямала цікавага.

Спрыяльныя заслугі ардэнаў Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны II ступені, двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, ордэнам "Знак Пашаны" і медалямі франтавых падраздзяленій, сяброў па літаратурнаму цеху. Вось некалькі запісі з франтавога дзённіка Антона Aleshki:

"22.VI. Сёння ўжо гадавіна вайны. Ужо год, як я быў разам з Шурачкай, год, як я бачыў яе, дарагушку. Дзе яна зараз? А Валерык? Сын мой, сын! Бацька твой носіцца, дзе трэба і дзе нельга, што будзе далей - невядома".

7.VII. Полк правёў некалькі паветраных баёў. Камісар Любамір збіў ME-109. Калі даў, дык міма яго толькі абломкі паліяцелі. Біў разрыўны... Полк збіў шэсць самалётаў.

2.VII (1944 год - А.Ж.). Падзеі разгортаўца з маланкавай хуткасцю. Тут былі насы па Бабруйску, а зараз - Асіповічы, а ўчора, першага чысла, перадалі Слуцк - Пагост. Сёння раніцай я пайшоў на рыдыёстанцыю: заняты Чырвоная Слабада, Капыль, Грэск... Аб чым бы ні гаварыў, а думкі мае далёка адсюль. Я сабе ўжоўляю, што наша вёска спалена. Сізы попел носіць веци. Старчыцы, можа, і захаваліся. А хто там жыве? Ці тады Шура, а Валерык дзе? Калі жывы ён - пяты год. Гэта ўжо ўзрост! Не прызнае бацьку, калі спаткаемся. Вельмі і вельмі цікава ведаць, што іхто там дома.

5.VII. Гарачы дзень. Пыл і дым... Лётчыкі пайшли пастрэляць у ляск. Сталі ўрад і пачалі біць у мішэнь. Праз трэх хвілін выходзіць дванаццаць немцаў.

- Дай плен...

Насмешка гісторыі. Тры гады таму назад мы беглі ад немцаў. Зараз яны бягучы.

21.VII. Сёння ўсю ноч білі насы самалёты. Стагнала зямля. Ноччу пачалася перстрэлка. Некалькі трасіру

Памяці паэткі

7 лютага 2013 года ў
Дзяржаўным музеем гісторыі

беларускай літаратуры адбылася вечарына памяці Нэлі Іванаўны Тулупавай (1938-2001 г.). Яна 5.01.2001 г. прыняла пострыг як манахіня Неаніла. Вядоўца мерапрыемства была Іна Фралова.

Артыстка філармоніі Зінадына Феакцістava чытала трывіціх "Дабрата", які напісала паэтка. Гурток дзяўчутаць "Малінаўская галаса" таксама хораша чытаў яе вершы. Перад прысутнымі выступалі Казімір Камейша, Анатоль Вярцінскі, Янусь Малец, Галіна Каржанеўская, Зінадына Суцько, а таксама галоўны рэдактар часопіса

"Алеся" Тамара Бунто. Вядоўца прачытала віншавальную тэлеграму ад Таццяны Канапацкай з Лунінца. Хораша пра спадарыню Нэлі казала Катранжы Людміла, з якой паэтка разам працавала ў філармоніі з 1974 года, а таксама мастава і паст Дзіна Шымук. З добрымі вершамі выступала ўнучка Нэлі Іванаўны, Валерия Радунь. На мерапрыемстве прысутнічала творчая інтэлігенцыя г. Менска, а таксама зяць, брат і сястра паэткі. Было цікава.

Аляксей Шалахоўскі.

"МАСЛА СМЕТАНКОВАЕ" ЦІ КАНЕЦ СВЕТУ

Шаноўны чытач, ці памятаеш ты такі пасляваенны анекдот?

"1944 год. Цэнтральная Расія, Маленькі гарадок. Поўдзень. Толькі што па радыё перадалі паведамленне "Савінфармбюро".

На вуліцу без шапкі і паліто, з лістком паперы ў руках выскакае худы, кульгавы мужчына і кричыць:

- Ура! Перамога! Ура!

Вакол яго збіраюцца людзі.

- Якая перамога? Правакатар. Толькі што перадалі па радыё, што ў Польшчы і Пруссіі ідуць зачтывыя бай.

- Але ж вось я па гэтых зводках падліў, што сёння насы, чырвонаармейцы забілі апошнія генема. Немаў няма! Перамога! Ура!..."

Някай сабе гэта стары анекдот, але ж ён пра наш сённяшні дзень. Можа зараз уключым свой тэлевізар, а маскоўскі дыктар першага канала?

strymania, ale ўрачыста аб'яўців:

- Дарагія тэлегледачы. Прастуджайце экстраннае паведамленне. Незалежная статыстычнае бюро, зрабіўши паўторны аналіз "СМІ" наших суседзяў, паведамляе: БЕЛАРУСАЙ НЯМА!...

Усе беларусы вымерлі.

Рэспубліку Беларусь ізноў трэба перайменаваць у "Россійскі Северо-Западны край"...

Як кажуць: "Ура, товарищи! Мы победили!"

I сапраўды: Уладзімір Каракевіч памёр, ужо няма каму крыкнуць, што "толькі ў змія два языки!...", Васіль Быкаў памёр, Рыгор Барадулін у бальницах, засталіся Ніл Гілевіч, ты, ды я...

Бо ў Беларусі нават масла і тое "сметанковое"! Наша чынавенства мала, што манкурнае, яшчэ і наўнона. Ну, хто дзе цяпер робіць масла са смятаны?

У рускіх "масло сливоное", гэта значыць - са "сливок". А ў беларусаў "слівкі" - гэта "вяршкі". Значыць, калі прымітіўна зняць кальку, трэба пісаць: "Масла вяршковае". Але ж гэта не па-беларуску. Калі пісаць па-беларуску, то трэба пісаць: "Масла кароўскае". Але беларусы і так не казалі, а казалі проста: "МАСЛА", бо іншага не было!

А то, што ў рускіх было "масло подсолнечное", "масло рапсовое", "масло пальмовое"... - у нас таксама называлася проста "АЛЕЙ"...

Але, не гледзячи на ўсеагульную манкуртаманію, я цябя запэўніваю, шаноўны чытач: беларусы яшчэ засталіся, бо і газету "Наша слова" яшчэ выпісваюць. А яна цалкам беларуская. І, дзякаваць Богу, беларусам яшчэ ёсць, куды пісаць.

Яшчэ жыве Беларусь!
Міхась Верасіла,
n. Краснасельскі.

"Цвітуць сланечнікі"

Такую назуву мае зборнік перакладаў украінскай прозы Юрася Кур'яновіча.

Кніга выйшла ў мінскім выдавецтве "Друк - С" у 2012 годзе. Яе наклад 150 асобнікаў. У кнігу ўвайшлі апавяданні заходніх украінскіх пісьменнікаў Івана Грэкуля (1961 г.) і Наталлі Радыці (1970 г.), а таксама Пітра Франко (1890-1941 г.) - вядомага ўкраінскага навукоўца - хіміка і аднаго з першых украінскіх авіятараў. У перакладзе на беларускую мову творы друкуюцца ўпершыню.

Юрась Кур'яновіч - беларускі пісьменнік, краязнавец і самабытны мастак. Нарадзіўся ў 1968 годзе ў Менску. Яго апавяданні, краязнавчыя нарысы і публіцыстычныя артыкулы друкаваліся ў шматлікіх беларускіх часопісах і газетах. Аўтар зборнікаў прозы "Ён і Яна" (1996 г.) "Гарадская элегія" (2007 г.), кнігі "Аповеды старасвецкай Лошыцы" (2005 г.), прысвечанай гісторіі аднаго з найпрыгажэйшых маёнткаў Беларусі XIX стагоддзя - Лошыцкай сядзібай, якая сёння знаходзіцца ў межах Менска.

Іншыя з'яўляюцца аўтарамі шэрагу навуковых і навукова-папулярных артыкуулаў па гісторіі праваахоўных органаў Беларусі ў 1917-1939 гг. і гісторыі беларускай літаратуры. Юрась Кур'яновіч быў першым, хто на старонках рэспубліканскага друку распавёў пра таямніцы крэйкі, які расце з-пад зямлі на Барыса-глебскіх могілках у Тураве, і да якога сёння прыязджают пілігримы з усіх куткоў Беларусі, а таксама з Украіны, Расіі і іншых краін.

Правёў пра таямніцы крэйкі, які расце з-пад зямлі на Барыса-глебскіх могілках у Тураве, і да якога сёння прыязджают пілігримы з усіх куткоў Беларусі, а таксама з Украіны, Расіі і іншых краін.

Фотадымыкі з серыі "Подых Карпат", прысвечаныя Гуцульшчыне (Захоўная Украіна), упершыню экспанаваліся на выставе ў Крупскай мастацкай галерэі (г. Крупкі Менскай вобласці) у снежні-сту-

дзені 2008-2009 гг.

Карціны і фотакраявіды захоўваюцца ў мастацкай галерэі Пухавіцкага краязнавчага музея (г. Мар'іна Горка Менскай вобласці) і прыватных калекцыях.

8 лютага 2013 года спадар Юрась прэзентаваў новую кнігу ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

На мерапрыемстве прысутнічала творчая інтэлігенцыя г. Менска. Цёплыя словаў ў гонар Юрася Кур'яновіча сказалі пісьменнікі Анатоль Вярцінскі, Сяргей Панізінік, Валеры Странко, Язэп Янушкевіч, Віктар Патапенка, кандыдат філалагічных навук Генадзь Кажамякін, бібліятэкар Валеры Герасімаў, дызайнер і мастак Леанід Данэлія, творца Алесь Гібок - Гібкоўскі, супрацоўніца музея Лідзія Шагойка.

Хораша співаў бард Анатоль Кудласевіч, а таксама фальклорны ансамбль украінскай песні "Ватра"...

Панавала творчая атмасфера. Было цікава.

Аляксей Шалахоўскі, гісторык, журналіст.

Да 150-годдзя паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага Беларускія дыктоўкі

У розных рэгіёнах Беларусі з лютага месяца актыўна началі праводзіцца розныя мерапрыемствы, прысвечаныя гэтым гістарычным дзеяніям беларускага народа. У дзяржаўных установах і грамадскіх аўяднаннях адбыліся і адбываюцца навуковыя канферэнцыі і чытанні, вечарыны і мастацкія выставы, прысвечаныя жыццю і рэвалюцыйнай дзеянісці Кастуся Каліноўскага і паўстання 1863-1864 года ў Беларусі, Літве і Польшчы (мяркуеца, адказы размісціць на сایце).

Літве і Польшчы пад яго кіраўніцтвам. У мерапрыемствах прымаюць удзел навуковцы, гісторыкі, літаратары, журналісты, краязнавцы, культуролагі, педагогі, людзі іншых професій.

Гэтыя падзеі і з'яўляюцца тэмай для напісання агульнацыянальнай дыктоўкі, прысвечанай Дню роднай мовы.

3 лютага Беларуская аўтакефальная праваслаўная царква таксама прыняла ўдзел

8 лютага на сядзібе Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны праведзена беларуская дыктоўка. Дарэчы, яна стала самай першай, якую правёў на сядзібе ТБМ мэнскі культурна-асветніцкі клуб "Спадчына". Сябры клуба пісалі ўрываў з літаратуры Каліноўскага, які быў надрукаваны ў "Мужыцкай праўдзе" №2 за 1862 год.

Дыктоўку правіла на меснік старшыні ТБМ Алені Анейсім. Пасля напісання дыктоўкі сябры клуба "Спадчына" выказвалі свае меркаванні, дзяліліся сваімі думкамі, адказваючы на пытанні "Хто для Вас Кастусь Каліноўскі?"

Дыктоўка і міні-диспут яшчэ раз пацвердзілі, што беларусы добра і глыбока ведаюць беларускую мову і неабыякавы да роднай беларускай мовы і да сапраўднай гісторыі Беларусі.

Шчырыя словаў і ўпэўненасць у тым, што родная мова зойме сваё месца на прасторах Беларусі, выказала Алена Анейсім.

Я спадзяюся, што да напісання беларускай дыктоўкі далучацца дзяржаўныя арганізацыі і установы, прыватныя структуры і ўсе беларусы. І тады Год кнігі, які праходзіць пад знакам беларускіх класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа і сапраўды агульнацыянальная дыктоўка пад знакам Кастуся Каліноўскага будзе спрыяць росту самасвядомасці беларусаў, вывучэнню і распаўсюджванню беларускай мовы ў розных сферах жыцця і дзеянісці нашых людзей.

- Гэта першая дыктоўка на сядзібі ТБМ у гэтым годзе. Я ўпўнены што іншыя шчырыя беларусы возьмуть з Вас прыклад і прымуць удзел у напісанні агульнацыянальнай дыктоўкі. А наша з Вамі спраўда - растлумачваць людзям, што мэта гэтай акцыі - прадэмпранстваць павагу да роднай беларускай мовы і да сапраўднай гісторыі Беларусі.

Шчырыя словаў і ўпэўненасць у тым, што родная мова зойме сваё месца на прасторах Беларусі, выказала Алена Анейсім.

Анатоль Валахановіч,
пісьменнік, гісторык,
журналіст,
культуролаг, краязнавец,
ганаровы член
Міжнароднай акадэмії
навук Еўразіі.

21 лютага

у межах кампаніі "Будзьма"

адбудзеца 6-я Агульнацыянальная дыктоўка

Імпрэза праводзіцца на сядзібе ТБМ па вул. Румянцава, 13.

Пачатак - 18. 00 гадзін.

Уваход вольны.

6-я Агульнацыянальная дыктоўка на Лідчыне

23 лютага 6-я Агульнацыянальная дыктоўка пройдзе ў г. Бярозаўцы ў гарадской бібліятэцы. Пачатак у 12.00.

24 лютага 6-я Агульнацыянальная дыктоўка пройдзе ў г. Лідзе ў Лідскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы. Пачатак у 10.30.

Запрашаем усіх неабыякавых паказаць сваю павагу да беларускай мовы і прыняць удзел у дыктоўцы.

*(Працяг. Пачатак у папяр
нумарах.)*

У Лідзе, як і па ўсю землю, пад упливам варшаўскіх расстрэлаў мужчыны апранулі канфедэраткі і чорныя чамаркі, а жанчыны жалобу. Гімн "Boze, coz Polska" быў перакладзены на беларускую, літоўскую, яўрэйскую і ўкраінскую мовы і стаў вельмі папулярным. "Улетку 1861 года ўсякія забавы, як грамадскія, так і прыватных хатах, раптам спыніліся. Нават замоўкла музыка на фартэпіяна, граляіся адны толькі наўчальныя гамы. Усе дамы апрануліся ў глыбокую жалобу, дэспатычны ўплыў якой адбіваўся і на нешматлікіх рускіх прадстаўніцах чароўнага полу, жонках афіцэраў, бо паказвацца ў каяровых гарнітурах, пры агульным панаванні чорных, значыла прыцягваць да сябе ўвагу. ... пайшли глухія размовы пра зневажэнне хрысціянскіх свя-

тынъ рускімъ ...". У Лідскім Фарным касцёле замест устаноўленай малітвы за царскі дом, усе становіліся на калены і пелі патрыятычны гімн "Boze, coz Polska", што пачынаўся словамі: "Божа, Ты гэтульki стагоддзя атачаў нас арэолам магутнасці і славы, сярні нам Айчыну і волю". Гэта песня - малітва за аднаўленне незалежнай дзяржавы, была нагэтулькі папулярнай, што спявалася на вуліцах пры кожнай касцельнай працэсіі, якія асабліва часта здзяйснялася ў той час; мала таго, матыв ўсе можна было чуць з расчыненых вокнаў кожнай хаты, дзе было фартэпіяна: "... збяруцца пані на прэферанс, засядуць за зялёны стол і, перакідаючыся картамі, ... напяваюць заклік да Бога за Бацькаўшчыну". Не меней папулярнай была і іншая песня, якая пачынаеца слова мі: "З дымам пажараў..." . Нават калі паліцыя пачала забараняць вакальныя маніфестацыі, натоўп не слухаўся і яшчэ гучней пеў "блюзнерскі гімн", так што яго чуваць было кроکай за сто ад касцёла праз расчыненая дзвёры і вокны. Тады паліцыя для ачысткі сумлення перапісвала тых, хто найбольш выдзяляўся ў спеве, але пакуль нікога не каралі, "вынікам было хіба тое, што кіраунічая асоба давала сяброўскую параду свайму падначаленаму паўплываць на жонку і дачку, каб яны паводзілі сябе асцярожнай".

Мемуарыст цікава
рассказвае пра настрой гара-
джан перад паўстаннем. Пасту-
пова рэвалюцыйнае ўзбуджэн-
не ў горадзе ўзрастала: "Па-
меры таго, як яно больш і
больш набірала моц, рускае
значэнне ў краі паступова
змянялася. Выходзіла так,
як быццам бы гаспадарамі
становішча былі яны, а часо-
вымі гасцямі, прышэльцамі ці,
мабыць нават паразітамі на
чужым целе з'яўляліся мы".
Гледзячы на заваявашую во-
лю Італію, чакаючы падтрымкі
Францыі, ужо амаль што ўсе
верылі ў хуткае незалежнае
існаванне. Любарскі, у гэты час
войсковы палкавы лекар і доб-
ры хірург, даслоўна запісаў

Наука і мистецтво

Паўстанне 1863 г. на Лідчыне *Перад паўстаннем**

сваю размову з лідським прадавцем дваранства Буткевічам (сябе Любарскі тут называе ў трэцій асобе "доктарам"):

са сваім знаёым, якога ён называе "капітан 3-скі", дарэчы не гледзячы на некаторыя недакладнасці (напрыклад; "ка-

- Скажыце, коханы
консельяжу (ласкавы доктар),
спадзяюся, Вы застанеця ў
нас, калі Літва адыйдзе да
Расіі?

- Як гэта адыдзе ад
Расіі? - спытаў зблізжаючы
доктар, - я штосыці не ясна
сабе ўяўляю.

- Вельмі проста; адлу-
чыліся ж ад Аўстрыі Ламбар-
дыя і Венецыя і ўвайшлі ў склад
Італьянскай дзяржавы. Чаму
ж мы не можам утварыць не-
залежнай дзяржавы ў межах
сваёй народнасці? Зараз да-
таго ідзе ўся еўрапейская па-
літыка.

- Але Расія - не Аўстрыя, - заўважыў доктар, зачэплены за жывое, - і паменишыць яе будзе пацяжэй, чым рознамашную імперыю Габсбургau?

- Вядома, - спахапіўся
маршалак, - я і кажу гэта. Але
могуць быць розныя палітыч-
ныя кампрамісі для аб'яднан-
ня народнасцяў. Відаць, час-
такі надышоў. Ды не пра гэтага
ўласна гаворка. Я толькі жа-
даў сказаць, што Вы, ласкавы
доктар, карыстаецца такім
застужаным даверам у нашым
грамадстве, што пажадана,
каб вы засталіся ў нас, якія б
ні адбыліся палітычныя зме-
ны.

- Вельмі удзячны за
увагу, але, прызнаюся, я б не
застаўся.

- Чаму ж? - здзівіўся суразмоўца, - для адукаванага чалавека жыць у краіне з ліберальнымі ўстановамі, якій будзе наша незалежная дзяржава, і праца вяць у культурным грамадстве павінна быць прывабна.

-Ды па-просту хоць бы таму, што я, як праваслаўны, быў бы не зусім свой паміж вами, і польскай мовы добра не ведаю, а быць абмежаваным у выказванні сваіх думак непрыемна.

- Э, глупства; варта
Вам жсаніца на кімсьці з на-
шых прыгажунь, і адрозненнем
ў веравызнанні згладзіца, а
мовай Вы авалодаеце. Я ведаў
афіцэра, які прыбыў у Вільню з
глыбіні Расіі і не разумеў ані-
воднага слова, а праз некалькі
гадоў пісаў у альбомы такія
выдатныя вершы, што, правда,
пад імі самімі Вікенці Поле-
раднікоўся б.

Прадвадзіцель дваранства (маршалак шляхты) Буткевіч не будзе удзельнічаць у паўстанні. У гісторыі горада ён застанецца як чалавек, які ў 1878 г. прapanаваў генерал-губернатору разабраць наш замак Гедзіміна на будаўнічыя матэрыялы.

Аднак білі і пе смістъ
якія, як паказала практика, як
мінімум рэальна ставіліся да
вайсковага аспекту паўстання.
Любарскі прыводзіць размову

Признаюся, - сказаў капитан, - я зусім разгубіўся ад гэтай нечаканасці, але сказаў эмісару "жонда" напрасткі, што такія фантазіі, якія я цяпець выслушай, выбачальныя ў маладой і гарачай галаве, але ў адносінах да людзей, дасведчаныя у ваеннае справе, якія глядзяць цвяроза на рэчы, простыя недарэчныя. У рэчаіснасці, ... Вы можаце набраць невялікіх партыі людзей хоць ращучых, але зусім недасведчаных, з якіх большасць нават страляць не умеет. А цi ведаеце Вы, што значыць бязладны на тоўсту працу арганізаванага войска? Я, як вайсковец, ведаю гэта, таму менавіта мне і сумленні і патрыятызм не дазваляюць весці сваіх братоў на дакладную смерць". Калі пачалосі паўстанне, капитан З-скі з'ехаў з сямействам да родных жонкоў ў Цвярскую губерню.

Пасля падзея у Варшаве бурліла сталіца краю, Вільня. Ящчэ раней, чым у Варшаве, у жніўні 1861 г. генерал - губернатар Назімаў увёў ваеннае становішча ў Вільні шэрагу іншых гарадоў і паветаў краю, аднак праз год ваянне становішча было знятае, але не менш "раман" Назімава з мясцовай шляхтай рэзка абараўся. Ужо ўвесну 1861 г. віленскія павятовыя прафесійныя асацыяціонныя організацыі, якія арганізавалі некалькі маніфестацый, быў неадкладна зняты з пасады па ініцыятыве генерала-губернатара, арыштавалі і саслалі 8 студэнтаў.

Першая маніфестацыя ў Вільні адбылася 20 траўня 1861 г., пасля яе пратэстны рух пракаціўся па ўсёй гістарычнай Літве: арганізоўваліся паніхіды па загінуўшых у Варшаве хросныя хады, адзін з якіх у Коўні прайшоў па мосце праз Нёман і сімвалізаваў унію Літвы і Польшчы. 12 жніўня 1861 г. у Вільні пасля службы

т. у Вільні пасля служби у касцёле і спеваў гімнаў, калі 5000 чалавек: шляхты, гардзян, джан і сялян прыйшлі па горадзе ў знак "сардечнага збліжэння", вось яе гэтую маніфестацыю апісвае адзін з карнікаў: "Пачаліся спевы рэвалюцыйных гімнаў у касцёлах католічнай Брамы ... і іншыя палітычныя дэмантрасці ... Так ... была працэсія з харугвамі, сцягамі, гербамі Літвы, Польшчы, працэсія са спевалімі гімнаў "Boze, coz Polska" ... суправаджэнні масы народу рушыла на сустречу працэсіі, якая па чутках, павінна была ісці ... ад Коўні ў Вільню. Пасля распараджэнні начальства войскі - пяхота і казакі - загадалі раздзілі ... дарогу з горада ... дэмантранты, маючы напечатаныя раздзеяныя фанатычных паненак імкнуліся праправаца скрозь шэрагі войскаў. ... паненкі дзеянічалі паразонікамі, ... казакі прыняліся за бізуны, натоўп рэссеяўся". Але 18 жніўня, падчас мірнай маніфестацыі 6 000 чалавек на Пагулянцы руское войска па каман-

мандзе Назімава ўжыло зброю, загінула 11 чалавек.

У 1862 г. вайсковую частку, дзе служыў мемуарыст Любарскі, цераз Гародні, пе- ракінулі ў Берасце, а адтуль у Польшчу - паўстанне пачыналася. Па дарозе з Ліды на Гародні "наши батальён выпадкова набыў фурманку са зброяй для паўстанцаў. У адным мяс- тэчку, дзе мы спыніліся на на- члег, батальённаму камандзі- ру, зразумела, аваялі самую лепшую кватэру ў заезджым двары. Там пад падстэрэшкам ужо стаяла фура з нейкай па- клажай, пакрытаю рагожсамі і шыльна ўвязанаю вяроўкамі. Увечар дзянянічык, не заўважаючы каля фуры гаспадара, запусціў туды руку, верагодна мяркуючы чым небудзь пажы- віца, і раптам намацаў стрэльбу. Зразумейшы, у чым спра- ва, дзянянічык даклаў пра сваю знаходку маёру. Пачалі шукаць уладальніка фуры, але ён знік. Яўрэй, гаспадар заезнага два- ра, на допыце паказаў, што перад нашым прыходам да яго пакарміць коней заехаў невядомы спадар у шэрым сукмане і высокіх ботах. Распрогніў коней, ён увайшоў у залу і запа- трабаваў сабе яечню, а тут з'явіліся "панове" з войскам. Ён, гаспадар, замітусіўся і не заўважыў, калі і куды дзяўваўся ягоны госць. У возе было больш за 200 стрэльбаў, некалькі дзясяткаў шабель, багнетаў шашак і пісталетаў рознага калібра. Далі ведаць мясцовай паліцыі, але пан у сукмане так і не быў знайдзены. Было жа- данне перадаць знаходку бур- гамістру мясцэчка, але по-тым агульнай радай разва- жылі, што такім шляхам зброя зноў патрапіць да буду- чых паўстанцаў, і вырашылі ўзяць фуру з коньмі з сабой, для прад'яўлення начальству вишэй". Як бачым, Лідскі паў- станцкі камітэт таксама рыхта- ваўся да справы.

Закончу цытаванне цікавых, але блытаных і вельмі "па-імперску" ангажаваных мемуараў ваеннага лекара І. В. Любарскага двумя эпізодамі аднадзённага побыту яго батальёна ў Гародні, з апісанымі ніжэй адносінамі да сабе расейскія афіцэры пачалі сутыкацца ў той час паўсюдна. "*У Гародні ... наша афіцэрства валаам паваліла ў адну немудрагелістую карчму - хто па-абедаць, хто пагуляць у більярд, а хто проста папацягніца за дачкой карчмаркі, прыгожай паненкай, якая стаяла за прылаўкам, распароджалася гарэлкай і закускамі і перадавала замовы гасцёў прыслузе. Афіцэрства рассыпалася на польскій мове ў ласках, на якія какетлівая дзяўчына адказвала напраўва і налева з павабнай добразычлівасцю.* Адзін толькі бязвусы працар-шычкі, нядаўна выпушчаны з корпуса, не мог прыманыць удзелы ў вячэльных гутарках, таму што зусім не ведаў па-польску. Ён сціпла падышоў да паненкі

і сказаў, каб яму падалі абед,
але тая не адказала яму звы-
чайнім: "У тэн момант,
пане". Прачакаўшы беспастя-
хова з паўгадзіны, офіцэрык
ізноў падыходзіць да панны з
гэтай жа замовай, але яна
застаецца нямая і не рухаецца
з месца. Здзіўлены маўчаннем,

*Друкуюцца ў скарочаным варыянце. Поўны тэкст будзе надрукаваны ў часопісе “Лідскі летапісец” № 1 (61) за 2013 год.

Сябры Літоўскага
правінцыйнага камітэта

Людвік Заменгоф

Уладзіслаў Малахоўскі

Эдмунд Вярыга

Бяляслаў Длускі

Кастусь Каліноўскі

Расейскі гісторык XIX ст. Бранцаў П.Д. пісаў пра Каліноўскага: "... малады чалавек, 26 гадоў ад роду, сярэдняга росту, дужага цела складу, меў стромкі, высокі лоб, чисты твар і выразныя вочы; насту кароткія русыя валасы, зачесаныя назад. Каліноўскі меў вялікі разум і не звычайную силу волі і характару. Гэта адзіны чалавек з усёй карпарацыі Літоўскага жонду, які быў бескарысліва атданы сваёй справе. Чалавека гэтага нельга было ні спалохаць, ні збіць з толку. Каліноўскі прама ішоў да сваёй мэты, не здрадзіў і не згубіў сябе ... баязлівасцю да самай смерці".

31 ліпеня 1862 г., які і ў мінулым годзе, па ўсім краі прайшло святкаванне югодкаў Люблінскай уніі. У Вільні, каля Вострай Брамы, "сабралася шмат людзей рознага звання", сярод іх многія мужчыны былі апранутыя ў нацыянальныя строі а жанчыны "ў белых сукенках, канфедэратах ці капялошках, упрыгожаных жывымі кветкамі і стужкамі ...". Пасля малітвы частка людзей разышлася па хатах, а частка выправілася да Зялёнаага моста, аднак паліція ім гэта не дазволіла. У той жа дзень у Лідзе "на звычайнай літургіі, сабралася ... багамольцаў больш, чым звыкла, прычым дамы былі апранутыя ў каліровыя сукенкі".

10 жніўня 1862 г. віленская паліція затрымала адстайнога службовца Фелікса Колышку (магчыма, брата Бяляслава Колышкі), з дакладу сакрэтнага аддзелу: "Адстайныя калежскія рэгістратары Фелікс Колышку, у адметным гарнітуры, а менавіта: у чамарцы шэрага сукна, падперазаны шырокім лакавым рамянём з белай металічнай бляхай, на якой намаляваны Апол і Пагоня ... у ботах з доўгімі лакавымі хялявамі. Пры пятратрусе ў Колышкі знойдзены ... заклік да жыхароў Вільні". Знойдзеная папера заклікала да супольнай малітвы за душы чарговых загінулых маніфестантаў. З справы вынікае, што Колышка находзіў з лідскай шляхты, скончыў 5 класаў Віленскай гімназіі, потым служжыў у войску, звольнены з войска па асабістым рапарце, пры зваленні атрымаў чын калежскага рэгістратара і першапачаткова прыехаў да сваёй маці ў Ліду, а потым пераехаў у Вільню. Лідскі гараднічы сведчыў, што падчас жыхарства ў Лідзе паводзіў сябе добра, але падчас дэмантрацыі ў Лідзе разам з іншымі співаў "абуральныя гімны" і насіў недазволеныя строі.

Для нас, беларусаў, вельмі цікавая культурніцкая акаличнасць тых падзеяў. Менавіта зацікаўленасць да нашай мовы перад пайстаннем з боку мясцовай інтэлігенцыі, прымусіла Назімава напісаць пропанову, якая абміркоўвалася ў верасні 1862 г. у Радзе міністраў. У сваіх запісцы ён пропанаваў выдаць маніфест які б дазволіў кожнай народнасці даць "сродкі вольна і бесперашкодна развівацца ва ўласцівых формах, характеристы і межах",

атрымліваць адукацию на сваёй мове ў мясцовасцях, дзе яна складае большасць насельніцтва. Назімав спасылаўся на добры прыклад "аўстрыйскай Галіцыі", дзе праводзілася палітыка падтрымкі этнічнай самабытнасці галіцкіх русінаў - групы, што займала адну з нізовых пазіцый ў сацыяльнай геархії Аўстра - Венгерскай імперыі. Такая палітыка праводзілася Габсбургамі ў піку тамтэйшаму польскому дваранству (яна ўключалаася ў сабе і падтрымку духоўнай апоры заходніх украінцаў - уніяцкай царквы, якая, як мы памятаем, у нас была гвалтам ліквідавана ў 1839 г.). Кіруючыся гэтай схемай, віленская адміністрацыя зрабіла крок да прызнання этнічнасці летувісаў, кампактная маса якіх засяляла Ковенскую губерню. Апякун Віленской навучальнай акругі ў верасні 1861 г. пропанаваў дапусціць у пачатковых школах "навучанне жмудскай грамаце" і пашырыць выданне малітўнікаў, календароў і іншых кніг для "народнага" чытання на "жмудскай мове" (гэта мова да таго часу ўжо была прызнана ў якасці мовы пропаведзяй у касцёле і пры навучанні Закону Божаму). Ці не першым сярод імперскіх адміністратораў Назімав, хай і асиярожна, падняў пытанне і пра моўную самабытнасць беларусаў, якіх афіцыйна лічылісі "рускімі". Назімав дапушчаў беларускасць як пра межкавую прыступку на шляху да выпрацоўкі рускай нацыянальнай самасвядомасці. Яшчэ ў 1859 г. вышэйшае цэнзурнае начальніцтва забараніла друкаванне кнігі на "беларускім прыслоўі" "польскім літарамі", улада баялася польскай асіміляцыі беларускага насельніцтва. А ў 1862 г., у сувязі з амбэркаваннем праблемы польскага панавання ў катапліцкім касцёле, віленская адміністрацыя пропанавала перавесці асноўную малітву і кароткі катэхізіс на "беларускую прыслоўе". Па яе меркаванні, гэта павінна было прыпыніць пагрозу паланізацыі насельніцтва, якое руская адміністрацыя больш-менш устойліва называла "беларусы". Увесну 1863 г. па ініцыятыве апекуна Віленской навучальнай акругі быў выдадзены "Апавяды на беларускім прыслоўі" - кнішка кароткіх павучанняў, закліканых даказаць, што беларусы - не палякі, а рускі. Гэта быў адзіны досвед праўрадавай пропаганды на нашай мове. Так сама пад эгідай Назімава была зроблена спроба заснаваць часопіс для народа на "мясцовым русінскім" прыслоўі (гзн. на беларускай мове).

У студзені 1863 г. у Царстве Польскім, з нападаў пайстанцаў на кватэры рускіх войскаваў у ноч з 10 на 11 студзеня (ст. ст.), пачалося масавае і зацягае пайстанне. Да вясны "мяцеж", як называлася пайстанне ўрадам, распаўсюдзіўся на Літву, заходнія і цэнтральныя мясцовасці Беларусі і на ват Правабярэжнай Украіны. Часовы нацыянальны ўрад (Rząd Narodowy) абвясціў волю і роўнасць усіх грамадзян

Некаторыя заўвагі да біяграфіі земляка

Прыемным сюрпризам ў першыя ж дні 2013 г. стаў для мяне артыкул Леаніда Лыча "Ён родам з Сіняўкі", абы ўсіх і грамадскай дзейнасці Васіля Талстога. Збіраючы звесткі пра землякоў - ураджэнцаў Клеччыны, якія родзіліся ў іншага цікавіўся і ягонай постасцю. З успамінай Л. Лыча дадаваўся шмат новага. Але, на жаль, на самым пачатку артыкула ўтрымліваўся шэраг недакладнасцяў, якія хацелася б выправіць. Раблю гэта не для таго, каб у нечым упікнуць паважанага прафесара, а для таго, каб не дапусціць іх далейшага тыражавання і, адпаведна, скажэння біяграфіі В. Талстога.

Найперш гэта датычысьць даты нараджэння. Л. Лыч паведамляе, што Васіль Талстой нарадзіўся 12 студзеня 1928 г. Звесткі, хучэй за ўсё ўзятыя з дадзеніка "Інститута істории Національнай Академіі Наук Беларусі в лицах. 1929-2008", там сапраўды ўказана: "Нарадзіўся 12.01.1928". Але складальнікі памыліліся. Насамрэч, В. Талстой нарадзіўся на месяц пазней. Гэта дата - "12.02.1928", "12 лютага 1928 года" - неаднаразова ўказвалася ім самім у аўтабіографіях, лістках па ўліку кадраў складзеных у розныя часы, якія захоўваюцца ў асабістай спрэве. Памылка, хучэй за ўсё адбылася пры наборы тэкста і, як бачым, ужо пачала распаўсюджвацца ў літаратуры.

Сіняўка, дзе нарадзіўся герой публікацыі, ніколі не была "цэнтрам гміны Навагрудскага павету". У 1928 г. мястечка з'яўлялася цэнтрам

гміны Нясвіжскага павету Навагрудскага ваяводства, цяпер - Клецкі раён Менскай вобласці.

Не зусім дакладна сцвярджаеца, што В. Талстой пачаў настаўніцкую дзейнасць у 1954 г. Сапраўды, у тым годзе ён скончыў Менскі педагагічны інстытут імя М. Горкага. Але, паколькі вучыўся завочна, меў салідныя працоўныя досвед. Яшчэ ў 1949 г., скончыўшы гісторычна-філалагічны факультэт Баранавіцкага настаўніцкага інстытута, працаваў на стаўнікам беларускай мовы і літаратуры Бялыніцкай няпоўнай сярэдняй школы Клецкага раёна. З 1950 па 1952 г. служыў у Савецкай Арміі, а звольніўшыся ў запас быў выкладчыкам гісторыі і завучам у школах Ляхавіцкага і Клецкага раёнаў. Напрыканцы 1953 г. пераехаў, па месцы накіравання жонкі, у Гародню, дзе настаўнічы настадчы да 1960 г.

Думаеца, цікавым будзе і такі штрых. Старэйшы брат Васіля Іван падчас акупацыі ўваходзіў у склад падпольнай групы, якую трывала связывалася з спецытадам "Авангард" і здзейніла шэраг дыверсій у Сіняўцы. Сам Васіль, нягледзячы на малады ўзрост, як указваў у адной з аўтабіографій, з 1943 г. выконваў некаторыя даручэнні партызанскае камандавання.

Вось, што мне хацелася дадаць да біяграфіі свайго земляка, а заадно падзякаўць Л. Лычу за змястоўную ўспаміны пра шчырага беларуса і патрыёта Васіля Талстога.

**Андрэй Блінец,
краязнавец, Клецк.**

Беларускі бусел

Беларусам на чужыне прысвячаецца.

Плача груша на мяжы,
І балота ў скрусе,

Паляцеў у край чужы,

Беларускі бусел,

Паляцеў ён нездарма,

Бо жаўцеюць лозы,

Ды наперадзе зіма,

Лютыя марозы,

Каб не згінуць, уцалеў,

Беларускі бусел

З Бацькаўшчыны паляцець

На чужыну мусіў.

Бацькаўшчыны не відна

За туманам, дымам.

Эх! Чужына, чужына,

Хто цябе прыдумаў!

Родная ежа

Той хто любіць буракі

Ды цыбулю есці,

Дужы, быццам дуб які,

На Палессі дзесяць.

Той хто, любіць гарбуза,

Рэдзьку есці, рабу,

Робіцца тады мацней,

Ды жыве да веку!

Бог славян Сварог,

Моц таму дае:

Хто з крыніцы

Роднай пе!

Ад хваробы і бяды,

Збавіць нас з табою

Крышку роднае яды

З роднаю вадою!

**Ян Коцікай,
г. Навасілірск.**

Алесь Лянок.

Мінулае і будучае Лошыцкага сядзібна-парковага комплексу

Гасцінна вас Лошыцкі
парк сустракае,
Куток мастакоў,
навукоўцаў, паэтаў.
Сыходзіць у нябым
мітусня гарадская,
І бачнае ў кроплі
бязмежжжа Сусвету.
Церхай Я. Г.

Лошыцкі сядзібна-парковы комплекс - адзіны, арганічна звязаны архітэктурны ансамбль, які мае вялікую гісторычна-культурную каштоўнасць. Лошыцкая сядзіба перажыла нямала гісторычных выправаванняў. Першыя пісьмовыя звесткі пра Лошыцу датуюцца 1557 годам. Паводле крыніц можна даведацца, як на вялікай тэрыторыі к поўдню ад Менска, па цячэнні Лошыцы існавалі двар Лошыцкі князя Талачынскага (Лошыца Талачынская, або Вялікая) і двор Сухая Лошыца князя Адзінцоў (Лошыца Адзінцоўская, або Сухая). На сёняшні дзень захавалася толькі першая.

Гаспадары ў Лошыцкай сядзібі змяняліся часта. Яна была ўласнасцю князя Васіля Юр'евіча Талачынскага і яго жонкі, якія не мелі дзяцей. Таму пасля іх смерці землі перайшлі ва ўласнасць сястры памерлай жонкі, Марыі, а тая выйшла замуж за Івана Гарнастая. Пасля Гарнастаевых Лошыцай валодалі Друцкія-Горскія. Існуе меркаванне, што менавіта Фёдар Рыгоравіч Друцкі-Горскі пабудаваў на беразе ракі дом. Міхал Друцкі-Горскі прадае Лошыцу за 80 тысяч золотых Ежы Антонію Прушынскому, які ў 1724 годзе будзе новы будынак на месцы старога маёнтка. Пасля Прушынскіх Лошыцай валодаў род Любанскіх. Апошнім яе гаспадаром стаў Еўстафі Любанскі, які ўнёс вялікі ўклад у развіццё лошыцкіх зямель. Ён правёў рэканструкцыю Лошы-

цікага маёнтка.

Вось як апісвае змены ў зношнім выглядзе сядзібнага дома Юры Кур'янавіч: "Спеціяльна запрошаны архітэктар знайшоў даволі нестандартнае раешненне, у выніку якога дом набыў асиметрычную кампазіцыю, але даволі арганічную, нібы задуманую з самага пачатку яго будаўніцтва. Драўлянай джэральтунай разьбой аздобілі зграбныя слупкі, што падтрымліваюць стрэшку параднага ўваходу, аконныя лішты і карнізы паясы фасада. Аона часова з рэканструкцыяй Белага дома побач з ім пабудаваны драўляны флігель (зялёны дом), зроблены агароджэ з каваных кратам".

Кожнае памяшканне ў дому было аформлена ў сваім стылі. Любанская абразі для вестыбюля англійская стыль, для калідора і лесвіцы - пампейскі роспіс. Афармляючы бібліятэку і становую, рытуалу ўзвышалі элементы рэнесансу, а гасцёўні былі вытрыманы ў самым папулярным з усіх перайманых стыляў - ракаю. Не апошнюю ролю ў выглядзе пакояў мелі кафляныя печы - іх у дому захавалася цэляя калекцыя. Цэнтральная месца сядзібнай рэзідэнцыі менскага гебітскамісара Фрыца Бэйзе, а потым там жыў начальнік трэцяга аддзела генеральнага камісарыяту Вільгельм Фрайтаг. У гасцях у яго часта бываў Кубэз афіцэрамі. Адным з геральдичных момантаў гэтага перыяду з'яўляецца спроба ўзарвальнік Лошыцкую сядзібу мінай, зробленай уручную. Жанчыны-падпольщицы Н.П. Майсеева, М.П. Чыжэўская, А.А. Чыжэўская падлажылі самаробную бомбу ў адну з печак і чакалі дні, калі німецкае начальніцтва збярэзца на важную нараду. Але бомба дачасна была знайдзена. Жанчын павесілі, а ў іх гонар назвалі адну з бліжэйшых вуліц - Чыжэўскіх. І нават зараз Лошыцкі сядзібна-парковы комплекс мае адраму вуліцу Чыжэўскіх.

Яўстафі Любанская ажаніўся з Ядвігай Кеневіч, якая скончыла жыццё самагубствам. Пасля гэтых падзеяў пан мениш пачаў цікавіцца гаспадаркай, а пасля і зусім з'ехаў, перадаўшы справы па маёнтку эканому. Яўстафі Любанская так і не вярнуўся, памёршы на Каўказе.

Пасля 1917 года ў гісторыі Лошыцы пачынаецца новы этап. У перыяд беларусізацыі ў Белым доме дзейнічаў

драматычны гурток пад кіраўніцтвам Пятніцкага. Ставіліся спектаклі, а артыстамі былі сяляне з бліжэйшых вёсак.

З 1922 па 1925 гады на тэрыторыі маёнтка была арганізавана доследная станцыя Беларускага дзяржаўнага садова-гароднага інстытута. На базе гэтай станцыі па ініцыятыве М.І. Вавілава было створана Беларуское аддзяленне Ўсесаюзнага інстытута прыкладнай батанікі і новых культур.

У 1930-х гадах у час сталінскіх рэпресій Лошыца стала месцам расправы з людзьмі. Вядома таксама, што ў Лошыцкім дому ў першыя гады савецкай улады рыхталі кадры для падпольнай працы ў Заходній Беларусі.

З пачаткам Другой Сусветнай вайны ў Лошыцы спачатку размяшчалася загардная рэзідэнцыя менскага гебітскамісара Фрыца Бэйзе, а потым там жыў начальнік трэцяга аддзела генеральнага камісарыяту Вільгельм Фрайтаг. У гасцях у яго часта бываў Кубэз афіцэрамі. Адным з геральдичных момантаў гэтага перыяду з'яўляецца спроба ўзарвальнік Лошыцкую сядзібу мінай, зробленай уручную. Жанчыны-падпольщицы Н.П. Майсеева, М.П. Чыжэўская, А.А. Чыжэўская падлажылі самаробную бомбу ў адну з печак і чакалі дні, калі німецкае начальніцтва збярэзца на важную нараду. Але бомба дачасна была знайдзена. Жанчын павесілі, а ў іх гонар назвалі адну з бліжэйшых вуліц - Чыжэўскіх. І нават зараз Лошыцкі сядзібна-парковы комплекс мае адраму вуліцу Чыжэўскіх.

Пасля вайны Лошыцкі парк быў аддадзены пад сельгасугоддзі саўгаса "Лошыца". І толькі ў 1988 годзе Лошыцкі парк быў аўтаматызаваны помнікам гісторыі, культуры і архітэктуры. Аднак наданне парку таクога высокага статусу мала што змяніла ў яго існаванні. Безнадзейна страты да таго часу саўгас, які змайаў тут плошчу ў 93 гектары, быў выпраўданы з межы "ахоўнай дзяржавай зоны" толькі ў 1998 годзе, калі комплекс быў перададзены ўнітарнаму прадпрыемству "Мінскзеленбуд". Менавіта тады ў Лошыцы з'явілася канцэпцыя аднаўлення комплексу і канкрэтныя працаванні па яго далейшым прыстасаванні і выкарыстанні. Яшчэ праз 4 гады было прынята раешненне Менгарвыканкаму "Аб аднаўленні і развіцці Лошыцкага сядзібна-парковага комплексу".

Нарэшце, 10 верасня 2011 года ў Дзень горада Менска Лошыцкі сядзібна-парковы комплекс быў адкрыты пасля рэканструкцыі. У новай якасці

паўсталі перад гасцямі парку адэстайраваныя сядзібны дом, домік вартаўніка і флігель, у якім размяшчаўся гісторычны музей. Згодна з канцептуальным праграммам Лошыцкі комплекс у далейшым будзе ўключаны некалькі музеяў: Лошыцкай сядзібі, гісторыі паркавага будаўніцтва Менска і сядзібна-парковага будаўніцтва Беларусі, селекцый і экалогіі, рамёству і звычаяў, філіял Музея народнай архітэктуры і побыту і іншыя.

Млын і капліцу закансервавалі, тэрыторыя вакол іх аформлена дэкаратыўнымі агароджамі і інфармацыйнымі стэндамі. Але згодна з канцептуальным праграммам развіцця Лошыцкага сядзібна-парковага комплексу ў XXI ст. у парку размесціцца так званы скансэн - музей пад адкрытым небам. Прычым не звычайні,

прадугледжвае стратэгію захавання і аднаўлення аб'екта з актыўным уключэннем яго ў сацыяльна-культурнае развіццё горада. У паўднёва-ўсходній частцы парку на беразе Свіслочі знаходзіцца натуральны ландшафтны амфітэатр. Яго рэканструявалі ў канцертную залу пад адкрытым небам, адсталявалі сцэнічны пляцоўкай для правядзення фестываляў этнаграфічнага музичнай творчасці і рыцарскіх турніраў.

Участак забудовы па вуліцы Чыжэўскіх рэканструююць у стылі этнаграфічнай вёскі, што дасцьмагчымаць не толькі рэстаўрацію гісторычных пабудов, але і стварыць сетку "заезных двароў", адначасова вырашыўши гасцінічную праблему. У гасцініцы будзе ўвесі неабходны набор памяшканняў: трансфармаваныя залы, пакой перамоў, SPA і фітнес-цэнтр з басейнам, салон прыгажосці, актавая і банкетная залы, фотостудыя і іншыя.

Такая канцепцыя будучага Лошыцкага сядзібна-парковага комплексу. Яна цалкам адпавядае сучасным тэндэнцыям ёўрапейскай горадабудаўнічай палітыкі. Ад палітыкі кансервации плануеца перайсці да палітыкі інтэграцыі культурнай спадчыны ў інфраструктуру сучаснага горада, у жыццё гараджан. Комплекс мае ўсе магчымасці стаць музэем XXI ст. - тэматычным паркам, шматмэтавым цэнтрам вольнага часу. Галоўнае, што ў Лошыцкі парк вярнулася жыццё. Цяпер яму гарантувана даўгальце і новы гісторычны віток, у якім застанецца месца старожытных будынкам і да ўніверситетам.

Антаніна Паўловіч,
студэнтка 550 гр.
БДУКіМ.

На здымках: 1. Флігель; 2. Рэшткі бровара; 3. Ландшафтны амфітэатр; 4. Востраў каҳання.

а "жывы": з рабочым старожытным млыном і пякарняй, у якой вы зможаце пакаштаваць фірмовы хлеб. А ў бровары ахвотныя паспрабуюць піва мясцовага вырабу. Ужо распрацаваны праграма рэканструкцыі, у рамках якога плануеца аднаўленне будынка "Бровар", праўда, з новымі функцыямі. У будучыні ў прамзоне будзе размяшчаны 4-зоркавы гатэль. Існы будынак рэстаўруюць, максімальна захаваўшы архітэктурныя дэталі, будучы адноўлены фрагменты інтэр'ераў прымесловай архітэктуры XIX ст.

Змянілася зона каля вадаўма. Выходы да ракі акультыруюць, ачысцілі ад дзікай пораслі, праклалі пешаходныя дарожкі. Набярэжную ўпрыгожыла стыльная ратонда і ця-

ністая алея. Ачысцілі і сам вадаўм, зрабілі больш спадзістымі берагавыя адноны. Насыпалі штучныя востраў, якія мае назыву "Востраў каҳання".

Акрамя таго, у парку пабудавалі спартыўныя пляцоўкі, павільён этнаграфічнай вёскі, што дасцьмагчымаць не толькі рэстаўрацію гісторычных пабудов, але і стварыць сетку "заезных двароў", адначасова вырашыўши гасцінічную праблему. У гасцініцы будзе ўвесі неабходны набор памяшканняў: трансфармаваныя залы, пакой перамоў, SPA і фітнес-цэнтр з басейнам, салон прыгажосці, актавая і банкетная залы, фотостудыя і іншыя.

Такая канцепцыя будучага Лошыцкага сядзібна-парковага комплексу. Яна цалком адпавядае сучасным тэндэнцыям ёўрапейскай горадабудаўнічай палітыкі. Ад палітыкі кансервации плануеца перайсці да палітыкі інтэграцыі культурнай спадчыны ў інфраструктуру сучаснага горада, у жыццё гараджан. Комплекс мае ўсе магчымасці стаць музэем XXI ст. - тэматычным паркам, шматмэтавым цэнтрам вольнага часу. Галоўнае, што ў Лошыцкі парк вярнулася жыццё. Цяпер яму гарантувана даўгальце і новы гісторычны віток, у якім застанецца месца старожытных будынкам і да ўніверситетам.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісаны да друку 18.02.2013 г. у 10.00. Замова № 354.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 4450 руб., 3 мес.- 13350 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Юля Карчагіна, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубіцкі, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслав Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by> <http://pawet.net/>

<http://kamunikat.org/> <http://tbm-mova.by/>

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: [naszaslowa@t](mailto:naszaslowa@tut.by)